

Xristianlıq və erkən evlilik

Katolik kilsəsi, Roma hüququnda olduğu kimi, qızlar üçün yetkinlik yaşını 12, oğlanlar üçün 14 təyin etmişdir. Bu, 1917-ci ilədək belə davam etmişdir. Erkən evlilik ənənəsinin Avropada kilsə tərəfindən davam etdirilməsi, xristianlığın bu cür evlilik tərəfdarı olduğunu göstərmirdi. Çünki kilsə, XII əsrdən başlayaraq, gizli şəkildə Roma hüququna qarşı çıxmaya başlayırdı. Bu dövrdə Roma hüququna zidd olaraq, katolik kilsə 12 yaşında qızlara və 14 yaşında oğlanlara atalarının icazəsi olmadan, sərbəst (hətta məxfi) nikaha daxilolma hüququ verdi.

R.Məmmədov yazır: "Nəyə görə kilsə bu addımı atmışdır? Burada əsas məqsəd, Avropada hakimiyyəti təcridən öz əlinə almaq və yerlərdə ruhanilərin hakimiyyətinə əsaslanan teokratik sistemi qurmaq idi. Bunun üçün, Avropada olan böyük patriarxal ailələrin və onun üzərində qurulan monarxiyaların özünə tabe etdirilməsi zəruri idi. Katolik kilsə, Şərqi Romada monarxiyanı dəstəkləyən ortodoks kilsədən fərqli olaraq, teokratik rejimin tərəfdarı idi. Bunun üçün, nikah qurumuna nəzarəti ələ almaq və valideynlərin icazəsi olmadan, evlənenlərin sərbəst nikaha daxil olma hüququnu təmin etmək lazım idi. Kilsə, nikahı sirliliyi bir akt kimi dəyərləndirməklə, nikah qurumunu öz himayəsi altına aldı. Bu yolla, böyük ailələri parçalayaraq, nuklear-monoqam ailələrin artmasına şərait yaratdı. Kilsənin kənonik hüququ çərçivəsində qəbul edilən qərarlar (övladlığa götürmə, boşanmaq, təkrar nikah və çoxevliliyə yol verməmək, qohumlararası evliliyi son qoymaq) böyük ailənin parçalanmasına və zəifləməsinə xidmət etdi.

Xristianlığı qəbul edən avropalılar təcridən böyük ailənin ənənəvi hakimiyyətindən uzaqlaşaraq, kilsənin hakimiyyətinə tabe olurdular. Bunun nəticəsində, böyük ailələrin geniş təsərrüfatları kiçik təsərrüfatlara bölünürdü. Bu təsərrüfatlarda artıq ata, ana, övladlar, bəzən baba və nənədən ibarət kiçik nuklear-monoqam ailələr meydana çıxırdı (XII-XIII əsrlər). Bu yolla, orta əsr Avropasında katolik kilsə siyasi hakimiyyəti öz əlinə aldı və bir çox krallıqları öz təsiri altında saxladı."

Kilsə, Avropada öz siyasi hakimiyyətini gücləndirəndən sonra da, erkən evlilik ənənəsini ortadan qaldırmadı. Çünki bu ənənə bir zamanlar böyük ailələrin sosial-iqtisadi gücünü artırırdsı, sonralar o yürüşləri həyata keçirən kilsənin də hərbi gücünə təkən verdi. Artıq erkən evlilik nəticəsində, artan əhali, kilsənin "ilahi məqsədləri" naminə vuruşurdu.

Vatikan ilə yanaşı, erkən evlilik ənənəsi katolik kilsənin himayəsində olan Avropa ölkələrində və digər yerlərdə davam etmişdir.

XII əsrdə Avropada kənonik hüquq banilərindən olan hüquqşünas Qrasian bildirdi ki, nikah üçün yetkinlik çağı 12-14 yaş arasındadır. Ona görə, nikah üçün razılıq 7 yaşında alın bilirdi. Bu razılıq, tərəflərdən biri ilə yetkinlik çağınadək pozulmayıbsa, 12 yaşında qıza nikah bağlanırdı.

Avropada, həmçinin, 12 yaşadək də nikahlar bağlanırdı. Bu nikahlar yalnız aşağı və orta təbəqə nümayəndələri arasında deyil, həmçinin, ali təbəqə arasında da olurdu. Məsələn, 1180-ci ildə 15 yaşlı kral Filip-Avqust 10 yaşlı İzabella ilə evlənməmişdi. Fransa kralı IX Lüdovik 1234-cü ildə gənc yaşında 13 yaşlı Marqarita ilə ailə həyatı qurmuşdu. IV Filip 17 yaşında 11 yaşlı Janna ilə evlənməmişdi. Belə insanların sayı çoxdur.

Müəllifin fikrincə, katolik kilsəsi orta əsr Avropasında Qədim Romadan gələn əxlaqsızlıq ənənəsinin qarşısını nəinki aldı, hətta onun inkişafı üçün yeni şərait yaratdı. Avropanın əksər yerlərində keşişlərə və zadəganlara aid olan çoxsaylı əxlaqsızlıq yuvalarından gəlirlər əldə olunurdu. Cəmiyyətdə xəyanət, nikahdankənar doğuşlar, boşanmalar və əxlaqsızlıqlar normativə çevrilirdi. Lakin Qədim Romadan fərqli olaraq, orta əsr Avropasında kilsə etikası, antik estetikası və homoseksual münasibətləri qadağan etmişdi.

R.Məmmədov yazır: "Orta əsr Avropasında sosial-mədəni sistem elə formalaşmışdı ki, qadının erkən ərə getməkdən başqa çıxış yolu qalmamışdı. Çünki 15-16 yaşdan yuxarı ərə getməyən qızlar evdə qarımışlar kimi cəmiyyətin qınağı ilə üzleşirdi, digər tərəfdən, onların cəmiyyətdə fahişəlik etməkdən başqa işləyib-qazanmaq imkanları çox məhdu idi. Bir yol qalırdı - monastir. Lakin monastirlər da yoxsul qadınlara qəbul etmək istəmirdilər. Yeni gender bərabərliyinə əsaslanan sosial mühit, qadınlar üçün bir yol seçmişdi: maksimum 15 yaşadək ərə getmək. Ərə getdikdən sonra uşaq dünyaya gətirə bilməyən qadınlar ailədaxili diskriminasiyaya məruz qalırdı və təhqir olunurdular (günahkar kişilər olsa belə). Bu qadınların zina etmək imkanları da məhdu idi. Çünki bir tərəfdən, sərt ictimai patriarxal nəzarət və ağır cəzalandırma mexanizmi, digər tərəfdən isə, evli qadınlar üçün nəzərdə tutulan "bakirlik kəməri" buna imkan verirdi. Qadın və kişilərin bərabərliyi prinsipi ailədə və cəmiyyətdə anormal bir hal kimi qəbul edilirdi."

Səlib yürüşlərindən sonra XIII-XIV əsrlərdə Avropa cəmiyyətində kişilərin qadınlara baxışları qismən dəyişdi. Çünki bu döyüşlərdə kütləvi şəkildə məhv olan kişilərin qadınları onların mülkünə sahib çıxdı və öz zəhmətləri ilə övladlarını böyüdü, boya-başa çatdırdılar. Onların tərbiyəsi altında yeni bir kişi nəsli yetişdi. Bu nəsil, əvvəlkilərdən fərqli olaraq, qadını yalnız bir ana kimi deyil, həmçinin, atalıq funksiyasını yerinə yetirən fədakar bir məxluq kimi tanıdı.

Məhz bu dövrlərdə İtaliyada intibah dövrünün elementləri üzə çıxmağa başlayırdı. Lakin kilsənin və onun təsiri altında olan krallıqların güclü təzyiği altında olan cəmiyyətdə ənənəvi dəyərlərin dəyişdirilməsi çox çətin idi. Hələ, XVII əsrdə İngiltərədə Ser Edvard Koks yazırdı: "Qızların 12 yaşa qədər nikahlanması norma hesab olunurdu. 9 yaşında evlənen qızın ərinin mülkünün bir hissəsinə haqqı çatırdı. Halbuki onun ərinin 4 yaşı var idi."

R.Məmmədov yazır: "Avropada intibah dövrünün başlamasına təkən verən yeni düşüncəli insanlar və gizli təşkilatlar meydana çıxdı. Onların əsas ideyası insanın, xüsusilə, qadının fiziki-mənəvi varlığını çılpaq şəkildə diqqət mərkəzinə gətirmək idi. İkonalarda müqəddəsləri və Hz. Məryəmi qapalı geyimlərdə təsvir edən kilsə estetikasına qarşı, adi qadın və kişiləri çılpaq rəsmlər vasitəsilə ideallaşdıraraq intibah estetikası meydana çıxdı. Qədim Roma estetikasının yeni formada davamı olan bu ənənə humanizm kimi tanındı.

İntibahçılar, sosial-mədəni sistem üçün təhlükəli idilər. Çünki onlar incənət vasitəsilə kilsənin ilahiləşdirdiyi etikası alt-üst edirdilər. Bu, ictimai şüurda inqilabın yaradılmasına və kilsənin cəmiyyət üzərində hakimiyyətinin zəiflədilməsinə hesablanmışdı. Kilsə, bu təşkilatları eretik (bidətçi) qurumlar, intibahçıları eretiklər kimi dəyərləndirərək, onlara qarşı inkvizisiya məhkəmələrini qurdu. Buna görə də, onlar gizli fəaliyyət göstərərək, sonralar meydana çıxan gizli masonik şəbəkənin təməlini təşkil etdilər.

İntibahçı elm və incəsənət adamlarını bir araya gətirən və onlara hətərfəfli dəstək verən İtaliya bankirləri idilər. Onlar, öz sələmçi bank şəbəkə sistemlərini Avropada və digər qitələrdə genişləndirmək üçün, müəyyən manevərlərlə üzleşirdilər. Bu manevərlərin başında katolik kilsəsi dururdu. Buna görə də, kilsənin nüfuzunun zəiflədilməsi və onun ələ alınması siyasəti, strateji hədəf seçilmişdi. Bu hədəfə çatmağın yolu, teosentrizmə qarşı humanizmin antroposentrizm ideologiyası oldu. Bu ideologiya kilsənin asketizminə (tərkidünyalıq) qarşı gedonizm (eyş-işrətçilik) əxlaqını, ilahi sevgiyə qarşı dünyəvi sevgini alternativ kimi qoydu. İntibahçı rəsamların əsərlərində, əsasən, çılpaq qadın obrazlarının üstünlük təşkil etməsi, bir daha göstərir ki, bu ideologiyanın təməlinde ilkin feminizm ideyaları dayanmışdı."

İtaliya bankir ailələri arasında florensiyalı Medici ailəsi xüsusi yer tuturdu. İntibahçı rəssam və elm adamlarının əksəriyyəti bu ailə tərəfindən dəstəklənirdi. Bu ailə, Avropada və Yaxın Şərqdə olan (Misir) sələmçi bankları ilə zənginləşərək, bütün Avropa üzərində hakimiyyət əldə etməyə çalışırdı. Bunun üçün, onamane olan

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KİVDİF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüququ, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığın artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

kilsə və bir çox monarxiyalar zəiflədilməli idi. Mediciilər bir müddət kilsə hakimiyyətini öz əllərinə aldılar. Katolik kilsəsinin papası X Lev Covanni Medici ailəsinin üzvü idi. O, əlavə gəlir əldə etmək üçün, kilsəyə indulgensiya adətini gətirdi. Lakin keşiş Martin Luter xalqı papaya qarşı üsyana qaldırdı. Nəticədə, Almaniyada Lüterin tərəfdarları Romaya hücum etdilər. Bu dövrdən katoliklər ilə protestantlar arasında münaqişə vətəndaş müharibəsinə çevrildi. Növbəti Papa VII Kliment də Medici ailəsinin üzvü idi. Papa VII Kliment bacısı qızı Yekatrina Mediciyi 14 yaşında Fransa kralının oğluna ərə verdi. Beləliklə, Mediciilər Avropada öz mövqelərini gücləndirdilər.

R.Məmmədovun fikrincə, İeronim Basx və Leonardo da Vinçinin əsərləri daha çox şifrəli xarakter daşıyırdı. Hər iki rəssam kilsəyə qarşı olan gizli eretik təşkilatların üzvləri idi. Leonardo da Vinçinin "gizli aşxamlar" əsəri öz gizli şifrələri ilə xristianlığın üçlük kredosuna dərin zərbə vururdu. Bu əsərdə, kilsənin əxlaqsızlıq damğası vurduğu Mariya Maqdalena Hz. İsanın həyat yoldaşı kimi qələmə verilir və hətta əsərdə onlar arasında "müqəddəs kasa" fenomeninə işarə vurulurdu. Bu işarə, Mariya Maqdalənin Hz. İsadən hamilə qaldığını və onun varisini daşdığı göstərirdi. Bu şifrəli məlumat, kilsənin təbliğ etdiyi Tann İsa kredosuna zidd idi. Buna görə də,

bəzi eretik sektalar tərəfindən dəstəklənən bu yanaşma, katolik kilsə tərəfindən qəti şəkildə təkzib olunmuş və Mariya Maqdalena bir fahişə kimi təqdim edilmişdi. Mariya Maqdalənin Hz. İsa ilə evlənməsi məsələsi heç bir zaman dini müstəvidə müzakirə obyektı olmamışdı. Əgər belə bir məsələ gündəmə gələydə, bu evlilik modeli xristianlar üçün bir ailə modelinə çevrilir və Avropada erkən nikahların, gender bərabərliyinin qarşısı alınardı. Çünki ilkin məlumatlardan anlaşıldığı kimi, Mariya Maqdalena Hz. İsanın həvarilərindən biri olmuş və ona ərə gedərək, fiziki və əqli baxımdan, yetkin bir qadın olmuşdur.

Bunlar göstərir ki, intibah orta əsrlərdə formalaşan dünyagörüşü sistemini incəsənət vasitəsilə təcridən dəyişməyə çalışsa da, bu, uzun bir idraki təkamül prosesi idi. Çünki qadının istismarı ilə bağlı olan erkən evlilik məsələsi o qədər dərin siyasi-iqtisadi təməllə söykənmişdi ki, onu ortadan qaldırmadan, irəliləyiş əldə etmək mümkün deyildi. Bu prosesin sürətlənməsi üçün, sosial-iqtisadi münasibətlərin dəyişməsi vacib idi. Avropada XVII-XVIII əsrlərdən başlayaraq, kapitalizmin formalaşması və XIX əsrdə modernizmin meydana çıxması Avropa cəmiyyətində ənənəvi sistemin çökünməsinə və yeni sosial-iqtisadi mühitin yaranmasına səbəb oldu.

VAHİD ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru